Sh:»4044

SAFFÂT

٣٧﴾ سُورَةُ الصَّآفَّاتِ

Saffat sûresi mekkîdir.

Âyetleri - Basrıyyonda yüz seksen bir, diğerlerinde ikidir.

Kelimeleri - Sekiz yüz altmıştır.

Harfleri - Üç bin sekiz yüz yirmi altıdır.

Fasılası - ا٠د٠ق٠ب٠ن٠م harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ﴿٢﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴿٣﴾
فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ﴿٤﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٥﴾ رَبُّ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٦﴾ اِنَّا زَيَّنَّا
السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ ﴿٧﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ
مَارِدٍ ﴿٨﴾ لَايَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ
جَانِبٍ ﴿٩﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ
خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١١﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ
خَلْقًا اَمْ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ﴿﴾

Sh:»4045

﴿١٢﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ
﴿١٤﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٥﴾ وَقَالُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا
سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٦﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا
لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٧﴾ اَوَ اٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٨﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ

دَاخِرُونَ ﴿١٩﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢١﴾ هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾

Meali Şerifi

Kasem olsun ol kuvvetlere: o saf dizip de duranlara 1 O haykırıp da sürenlere 2 Ve o yolda zikr okuyanlara 3 Ki ilâhınız birdir sizin 4 Hep o Göklerin Yerin ve aralarındakilerin rabbı ve bütün meşrıkların rabbı 5 Bakınız biz o Dünya Semayı (o yakın Göğü) bir ziynetle donattık: kevakib 6 Hem mütemerrid ve her şeytandan koruduk 7 Onlar melei a'lâyı dinleyemezler, tard için her taraftan sıkıya tutulurlar 8 Ve onlara ayrılmaz bir azâb vardır 9 Ancak bir çalıp çarpan, onun da peşine bir şihabı sâkıb takılır 10 Şimdi sor onlara yaradılışca kendileri mi daha çetin yoksa bizim yarattıklarımız mı? Biz kendilerini bir cıvık çamurdan yarattık 11 Fakat sen taaccüb ettin onlar eğleniyorlar 12 Ihtar edildiklerinde de düşünmüyorlar 13 Bir mu'cize gördükleri vakıt da eğlence yerine tutuyorlar 14 Ve, bu, diyorlar başka bir şey değil, ap açık bir sihir 15 öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz

vakıt mı? biz mi ba'solunacakmışız? 16 Evvelki atalarımız da mı? 17 De ki: evet, hem siz çok hor, hakîr olarak 18 Çünkü o bir zorlu kumandadan ıbarettir derhal gözleri açılıverir 19 Eyvah bizlere derler bu o din günü 20 Bu işte o sizin yalan dediğiniz fasıl günü 21

1. ﴿وَالصَّآفَّاتِ صَفًّا﴾ - « واو » Kasem içindir, « أُقْسِمُ بِالصَّآفَّاتِ » ma'nâsını gösterir.

SAFFAT, saf yapanlar demektir ki Ebüssüudun beyanına göre hem dizilip saff olanlar, hem saf dizenler ma'nâsına gelir. İleride gelecek olan « وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ » da bu iki ma'nâ üzerine deveran eder. Saff, müteaddid şeyleri düz bir hat nizamı üzerinde sıra ile dizmek ma'nâsına masdar olup dizilen sıraya da ism olarak saff denilir. Namaz saffı, saffı harb nizamı gibi. Melekûtı ilâhîde meratibi muhtelifede kemali intizam ile dizilip iyfayı vazıfe eden Melâikeye kasem intizam ile dizilipiyfayı vazıfe eden Melâikeye kasem buyuruluyor ki bunda islâm için matlûp olan cemaat, cihad, ılim kuvvetleri gibi teşkilâtın esaslarına da işaret vardır. Bu suretle ma'nâ şu oluyor: yemin ederim o Meleklere, o kuvvetlere ki saflar

yapıp dizilmişler, bu sıfat, Arşı ilâhî etrafını donatmış olan Meleklerden ta Semai Dünyayı tezyin eden ecramda ahzı makam ederek iyfayı vazıfe için emri ilâhiye âmade bulunan Melâikeye kadar hepsine şamil ve esası beş vakıt namazlarda bağlanan saflarla temsil olunan millet ve cemaate işareti de havidir. 2. ﴿فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا﴾ Derken zecrederek sürerler. -

ZECR, aslında bir tasallûtla bağırıp azarlıyarak bir şeyden defi' etmektir. Haylâyıp sevketmek ve bağırmaksızın men-ü nehiy eylemek ma'nâlarına da kullanılır. Binaenaleyh gerek bulutları sevk eden sürücü Melekler gibi sâik ve gerek alel'umum men-ü defeden daf'i kuvvetler

Sh:»4047

bu zâcirattandırlar: bu suretle bütün mücahid ordular buna dahil olduğu gibi bilhassa kumanda götürenler ve va'z edip yürüdenler de bunda dahildir. 3. ﴿فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا﴾ Sonra bir zikir tilâvet ederler - hakdan vahiy, kitab, Kur'an indirir, ılm-ü ma'rifet telkıyn ederler. Bütün bunlara kasem ile ehemmiyyetlerini ıhtar ederek söylerim ki 4. ﴿إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾ hakikatte sizin ıbadet edeceğiniz Tanrınız birdir.- İsbatı: 5. ﴿رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾

o bütün Göklerin ve Yerin ve aralarındakilerin rabbı ﴿وَرَبُّ الْمَشَارِقِ﴾ hem bütün meşrıkların rabbı - meşarık, kevakibin meşrıkları ve yâhud sene zarfında her gün başka bir noktada doğması i'tibariyle Güneşin meşrıkları demek olabilirse de bunlardan başka « فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا » karînesiyle bilcümle envarı ma'neviyyenin dahi işrakatına işaret olunmak için « رَبُّ الْمَشَارِقِ » buyurulmuş olması daha doğrudur. Çünkü zâhir ile batın, haric ile zihin, afak ile enfüs birleşmeden hakkın vahdeti bilinemez. Envarı zahirenin Semai Dünya ziynetinden gösterilmesi de bunu anlatır. Şöyle ki: 6. ﴿اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ﴾ biz Dünya Semayı: en yakın Göğü bir ziynet ile donattık: ﴿الْكَوَاكِبِ﴾ kevkebler - yıldızlarla. Semâi Dünya terkibinde de Dünya ednanın müennesidir ki en yakın demektir. Bu ifâdenin zahiri bütün kevakibin Semâi Dünyada olmasıdır. Şu halde burada Semai Dünya, Arzın etrafında yalnız feleki kamer sahasından ıbaret değil, yalnız hey'eti şemsiyye âlemi de değil, alel'umum kevakibin bulunduğu cismanî sâha ya'ni eb'adı selâse sahasıdır. Gerçi tezyin cirimleriyle değil de zıyalariyle olduğuna göre bunların Arzdan görünebildikleri irtisam ve in'ıkâs sahasına sırf görünüş (optigue) haysiyyetiyle bu isim verilmiş olmak dahi muhtemil ise

de zâhir olan evvelkisidir. Her iki takdirde de bu suretle Dünya Semânın tezyini ıhtar edilmekle işbu zahirî envar ve tezyinin herkes tarafından bile hiss-ü takdir olunabileceği ve fakat daha yukarısının böyle olmadığı anlatılmış oluyor. Onun için buyuruluyor ki 7. ﴿وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ﴾ hem de mârid; taate yanaşmaz her bir Şeytandan hıfzeyledik. Şöyle ki 8. ﴿لَايَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى﴾ onlar melei a'lâyı dinleyemezler - o cismanî tezyinleri zahirî nurları geriden görürler, fakat daha yüksek hey'etleri, en âlî cem'ıyyetleri ya'ni Melâikeyi dinleyip işidemezler, Peygamberler gibi vahiy alamazlar, mı'raca çıkamazlar, o hududda duramazlar. 9. ﴿وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝ دُحُورًا﴾ koğulmak için her taraftan atış edilir, mermiye tutulurlar. Semâi Dünyanın dahi hududunda böyle defi' edici tard edici kuvvetler vardır. Ki bunlar zikrolunan zacirattandırlar. Dinsiz Şeytanların melei a'lâyı dinlemeyip de Peygamberlik taslıyamamaları için karagol bekler, onları tard ederler ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ﴾ bir de o Şeytanlara daimî bir azab vardır. - Ki o da Âhırettedir 10. ﴿اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ﴾ ancak bir çalıp kapmaca yapan olur. - Bir kulak hırsızlığı ile melei a'lâ haberlerinden, vahy-ü ilham varidatından çalıp kaçan bulunur. ﴿فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ﴾ onu da bir şihabı sâkıb, Semadan Arza doğru delip geçen bir alev ta'kıb eder - Sûre «Hıcr» de şihab hakkında söz geçmişti bak.

SÂKIB, esasen delen veya delici demektir. Zıyasiyle Semayı delivermiş gibi parlak görünen yıldıza necmi sâkıb denildiği gibi şihabı sâkıb denildiği gibi şihabı sâkıb da böyledir. Bununla beraber şihabı hakıkaten hevai nesimîye haricinden bir mermi

Sh:»4049

gibi gelerek delip geçiyor da demektir. Şihabların ebhırei mütesâıdeden iştial etmiş olması nazariyyesi bugün kabul edilmiyor. Şihablar Semaî Dünyanın sâbit ziyneti olan ma'ruf kevakib gibi büyük olmamakla beraber yine yıldızlar cümlesinden sayılabilecek küçük ve küme küme dolaşan ecramdandırlar. Hevayi nesimîye temassı ile iştial ettiği sırada bir fişenk gibi kaymasiyle ziynet hizmetinden de hâli kalmaz. Maamafih Şeytanlara atılan şihabdan murad ruhanî bir şihab olması da pek muhtemildir. Asıl mes'ele aşağıdan Semaya karşı tecavüz etmek istiyenlerin vaz'ıyyetlerini göstererek ilâhî olan ilhamattan bir kulak hırsızlığına raci' olan Şeytanlıklarla Peygambere karşı rekabete kalkışan dinler uydurmağa çalışan dinsizlerin maddî ve ma'nevî hezimet ve perişanlıklarını anlatmaktır.

11. ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ﴾ şimdi sor onlara - bunları gösterdikten ve hepsini yaradanın birliğini anlattıktan sonra sor o seninkilere, o münkirlere ki ﴿اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا﴾ hılkatçe kendileri mi daha çetîn, daha kaviy ﴿اَمْ مَنْ خَلَقْنَا﴾ yoksa bizim yarattığımız o mahlûklarımız mı? o saffat zacirat, taliyat, o Semâlar mı? Hangisini yaratmak daha zor. Bunları yaradan Allah hiç kendilerini bir neş'et ile daha yaratamaz mı? Görülüyor ki burada « يس » nin âhirindeki « اَوَ لَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ » âyetinin bir tafsıl ile takriri vardır. Bu süalin cevabı da şunun içindedir:

﴿اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ﴾ çünkü biz kendilerini bir cıvık yapışkan çamurdan yarattık - onlar yaradıldıktan sonra bir cıvık çamurun ne çetinliği olur? Bir cıvık çamur ki en mütekâmil şekli nuftedir. 12. ﴿بَلْ عَجِبْتَ﴾ fakat sen teaccüb ettin - Allahın

Sh:»4050

kudretine ve onların inkârına ﴿وَيَسْخَرُونَ﴾ onlar ise eğleniyorlar, اهـ ۰۰۰

O fasıl o ayırış şöyle ki:

﴿٢٢﴾ اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ
﴿٢٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٤﴾
وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ ﴿٢٥﴾ مَالَكُمْ لَاتَنَاصَرُونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ
هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ
﴿٢٩﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾ وَمَا كَانَ لَنَا
عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا
قَوْلُ رَبِّنَآ اِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣٢﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ
﴿٣٣﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٤﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ
نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ اِنَّهُمْ كَانُوٓا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٧﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٨﴾ اِنَّكُمْ
لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيمِ ﴿﴾

﴿٣٩﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَاكُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿٤١﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤٢﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٣﴾ فِى جَنّٰتِ النَّعِيمِ ﴿٤٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ
﴿٤٥﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٦﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٧﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٨﴾
وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ
﴿٥٠﴾ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٥١﴾ قَالَ قَآئِلٌ
مِنْهُمْ اِنّى كَانَ لِى قَرِينٌ ﴿٥٢﴾ يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ
﴿٥٣﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٤﴾
قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٥﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِى سَوَآءِ الْجَحِيمِ
﴿٥٦﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٧﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبّى
لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٨﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٩﴾
اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٦٠﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦١﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ﴿﴾

Sh:»4052

﴿٦٢﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٣﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا
فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٤﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِى اَصْلِ الْجَحِيمِ
﴿٦٥﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٦﴾ فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ
مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَاالْبُطُونَ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ
حَمِيمٍ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٩﴾ اِنَّهُمْ
اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّينَ ﴿٧٠﴾ فَهُمْ عَلٰى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧١﴾
وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٧٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيهِمْ
مُنْذِرِينَ ﴿٧٣﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٤﴾ اِلَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿

Meali Şerifi

Toplayın mahşere o zulmedenleri ve eşlerini ve Allahdan başka taptıkları şeyleri 22 Toplayın da götürün

onları sırata; Cehennem köprüsüne doğru 23 Ve tevkıyf edin onları, çünkü sor guya çekilecekler 24 Ne oldu sizlere yardımlaşmıyorsunuz? 25 Hayır bu gün onlara teslim olmuşlardır 26 Ve ba'zısına dönmüş soruyorlardır: 27 Siz diyorlardır: bize sağdan gelir dururdunuz 28 Yok, diyorlardır: siz inanmamıştınız 29 Ve bizim size karşı cebredebilecek bir saltanatımız yoktu, fakat siz azmış bir kavm idiniz 30 Onun için üzerimize rabbımızın kavli hakk oldu, her halde hepimiz tadacağız 31 Evet biz sizi

Sh:»4053

kışkırttık, çünkü biz azgındık 32 O halde hepsi o gün azâbda müşterektirler 33 İşte biz mücrimlere böyle yaparız 34 Çünkü onlar « لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » denildiği zaman kafa tutuyorlardı 35 Ve "hiç biz mecnun şâır için ilâhlarımızı bırakır mıyız?" diyorlardı 36 Hayır o hakk ile geldi ve bütün Peygamberleri tasdık eyledi 37 Elbette siz o elîm azâbı tadacaksınız 38 Maamafih başka değil, hep yaptığınız amellerinizle cezalanacaksınız 39 Müstesnâ ancak Allahın ıhlâs verilmiş kulları 40 Onlar için bir "ma'lûm rızık" var 41 Meyveler, ve onlar hep ikram olunurlar 42 Naîm Cennetlerinde 43 Karşılıklı tahtlar üzerinde 44 Maînden bir ke's ile üzerlerine pırlanılır 45 Bembeyaz, içenlere lezzet 46 Onda ne bir gaile vardır, ne de başlarına vurur 47 Yanlarında iri gözlü nazarlarını kasretmiş nazenînler 48 Sanki saklı yumurtalar 49 Derken ba'zısı

ba'zısına dönmüş soruyorlardır: 50 İçlerinden bir söyliyen "benim der: bir karînim vardı 51 Derdi: sen cidden inananlardan mısın? 52 Öldüğümüz de bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakıt hakıkaten biz cezalanacak mıyız?" 53 Nasıl der bir bakıştırır mısınız: Derken bakmış onu tâ Cehennemin ortasında görmüştür 54 Tallahi, der: doğrusu sen az daha beni helâk edecektin 55 Rabbımın ni'meti olmasa idi ben de bu ihzar edilenlerden olacaktım 56 Nasılmış bak? Biz ölecek değiliz ilk ölümümüzden başka 57 Ve biz muazzeb değiliz 58 Bu işte hiç şübhesiz o büyük murad, büyük kurtuluş 59 Böyle bir murad için çalışsın çalışan erler 60 Nasıl bu mu hayırlı konmak için yoksa o zakkum ağacı mı? 61 Ki biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır 62 O bir ağaçtır ki Cehennemin kökünde çıkar 63 Tomurcukları Şeytanların başları gibidir 64 Her halde onlar ondan yiyeceklerdir 65 Yiyecekler de ondan karınlarını dolduracaklardır 66 Sonra üzerine onların hamîmden bir haşlamaları vardır 67 Sonra da dönümleri şübhesiz ki Cehennemedir 68 Çünkü onlar babalarını dalâlette buldular 69 Şimdi de onların izlerince koşturuyorlar 70 Hakıkat onlardan evvel eskilerin ekserisi dalâlette idi 71 Celâlim hakkı için içlerinde

inzar edici Peygamberler de gönderdik 72 Sonra da bak o inzar edilenlerin akıbeti nasıl oldu? 73 Ancak

22. ﴿وَاَزْوَاجَهُمْ﴾ Eşleriyle - ya'ni emsâl emsâle: puta tapanı puta tapanla, yıldıza tapanı yıldıza tapanla, yâhud zulmedenlerin erkeğini dişisini yâhud Şeytanlardan olan arkadaşlarını. 28. ﴿تَاْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾ bize sağdan gelirdiniz - sağdan gelmek, sağlam taraftan, iyi ve hayırhah bir surette gelmek 41. ﴿رِزْقٌ مَعْلُومٌ﴾ devamı, lezzeti gibi hasaisı ma'lûm ve mukarrer, ya'ni 42. ﴿فَوَاكِهُ﴾ fakiheler, meyveler - bu ta'birde, iki nükte vardır. Birisi, Ehli Cennetin yemeleri içmeleri mahzâ zevk-u lezzet için olduğunu ihtardır. Çünkü meyve sâde lezzet için yenir. Diğeri de Dünyadaki mesaînin semaratı olmasına işarettir. 43. ﴿فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ Naîm Cennetleri - ni'metten başka bir şey olmıyan Cennetler 45. ﴿بِكَاْسٍ﴾ keis - dolu kadah, boşuna keis denmez, ﴿مِنْ مَعِينٍ﴾

MAÎN - aslında menbaından çıkan, yâhud göz önünde akan su demek olup Cennet içkisi bununla tavsıf olunmuştur ki 47. ﴿لَا فِيهَا غَوْلٌ﴾ onda hiç bir gaile yok - Dünya şarabları gibi humarı, mazarreti, günahı yok ﴿وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ﴾ ve ondan sarhoş da edilmezler. 48. ﴿قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ﴾ gamzelerini zevcelerine kasretmiş başkasına bakmaz dilberler. 51. ﴿اِنّى كَانَ لِى قَرِينٌ﴾ benim bir karînim vardı - ya'ni Dünyada beraberimde duran bir

arkadaş. Buharîde bu karîn, Şeytan

Sh:»4055

diye tefsir edilmiştir. 62. ﴿ذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا﴾ bu mu konukluk için -

NÜZÜL, müsafir gelir gelmez ikram için sunulan konukluk - burada bu ta'bir gösteriyor ki yukarıda ehli Cennet için söylenen henüz yeni gelene konulan ikramiyye kabîlinden olup onlara onun ilersinde öyle ni'metler vardır ki şimdi zihinler onu anlamaktan âcizdir. İşte Ehli Cehennem için de

﴿شَجَرَةُ الزَّقُّومِ﴾ zakkum ağacı - öyledir.

ZAKKUM, Tihamede biten küçük yapraklı acı ve fena kokar bir ağacın ismi olup bervechiâti ta'rif olunan ve meyvesi Ehli cehennemin konukluğu olan ağaç bununla tesmiye olunmuştur. Buyuruluyor ki 63.

﴿اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظّٰالِمِينَ﴾ zira biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır. Ona Dünyada zalimler meftun ve mübtelâ olur. Âhırette de mihnet ve azâbını çekerler. Allahü a'lem, halkı zulm ile yemek için kurulan zaleme teşkilâtı o zalimler kurumu. 64.

﴿اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِى اَصْلِ الْجَحِيمِ﴾ O Cehennemin kökünde, dibinde

çıkar - da dalları derekâtına dağılır. 65. ﴿طَلْعُهَا﴾ Tal'ı, meyvesinin doğum noktaları ﴿كَاَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ﴾ sanki Şeytanların başları gibidir. - Buna üç ma'nâ verilmiştir:

1 - Son derece çirkinlikten kinaye olmak üzere muhayyel bir teşbih.

2 - Şeyatîn, çirkin suratlı korkunç yılanlar demektir.

3 - Ruusüşşeyatîn, çirkin manzaralı ma'ruf bir otun meyvesi imiş ki Yemende (esten) denilirmiş. Bizde dördüncü bir ma'nâ anlâmak istiyoruz ki zalimleri en çok aldatan, meftun eden nokta onun çiçek açıp meyvesini verecek olan noktalarıdır. Varidat menba'ları gibi

Sh:»4056

görünen o noktalar öyle iğfalkârdır ki sanki Şeytanların başları yâhud rüesası gibi 67. ﴿ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ﴾ sonra onların bunun üzerine

hamîmden bir haşlamaları da vardır. -

ŞEVB, içkiye karıştırılan katgı, aşlama veya haşlama.

HAMÎM,esasen kaynar su demek olup Cehennemin em'ayı parçalıyan suyuna denir. Bununla haşlanan o içki de gassak, akan cerahat, irindir. Çünkü zalimler halkı bu hale getirirler. Âhırette de öyle haşlanırlar.

﴿٧٦﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٧﴾ وَجَعَلْنَا
ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٧٩﴾
سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِى الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ انَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِينَ ﴿٨١﴾ انَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٢﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا
الْاٰخَرِينَ ﴿٨٣﴾ وَانَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٤﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهُ
بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٥﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٦﴾
اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٧﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٨٨﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ ﴿٨٩﴾ فَقَالَ انِّى

سَقِيمٌ ﴿٩٠﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩١﴾ فَرَاغَ اِلٰى اٰلِهَتِهِمْ
فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُونَ ﴿﴾

Sh:»4057

﴿٩٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٣﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ
﴿٩٤﴾ فَاَقْبَلُوٓا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٥﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ
﴿٩٦﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ
بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِى الْجَحِيمِ ﴿٩٨﴾ فَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ
الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٩﴾ وَقَالَ اِنِّى ذَاهِبٌ اِلٰى رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿١٠٠﴾
رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ
﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ قَالَ يَا بُنَىَّ اِنِّىٓ اَرٰى فِى
الْمَنَامِ اَنِّىٓ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا
تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِى اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٣﴾ فَلَمَّآ
اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٤﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰهِيمُ
﴿١٠٥﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ
﴿١٠٦﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٧﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ

عَظِيمٍ ﴿١٠٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٩﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى
اِبْرٰهِيمَ ﴿١١٠﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ﴿﴾

Sh:»4058

﴿١١١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ
نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٣﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ ۜ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ﴿﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için bize Nuh nidâ etmişti, biz de hakıkat ne güzel mücîbiz 75 Hem onu ve ehlini o büyük sıkıntıdan kurtardık 76 Hem zürriyyetini bâkıy kalanlar kıldık 77 Hem de namına bıraktık sonrakiler içinde 78 Selâm Nuha bütün âlemler içinde 79 Biz böyle mükâfat ederiz işte muhsinlere 80 Çünkü o bizim mü'min kullarımızdan 81 Sonra da diğerlerini suya boğduk 82 Şübhesiz İbrahim de onun kolondan 83 Çünkü rabbına selîm bir kalb ile geldi 84 Çünkü babasına ve kavmine şöyle dedi: siz nelere tapıyorsunuz? 85

Yalancılık etmek için mi Allahdan başka ilâhlar istiyorsunuz? 86 Siz rabbül'âlemîni ne zannediyorsunuz?

87 Derken bir bakım baktı da nücume 88 Ben dedi: hastayım 89 O vakıt arkalarını dönerek başından

kaçışıverdiler 90 Derken kurnazlıkla onların ilâhlarına vardı da buyursanız a, dedi, yemez misiniz? 91

Neyiniz var söylemiyorsunuz 92 Diyerek bir takrib ile onlara kuvvetli bir darbe indirdi 93 Bunun üzerine

birbirlerine girerek ona yöneldiler 94 A, dedi siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? 95 Halbuki

sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı 96 Haydin dediler, bunun için bir bina yapın ve bunu ateşe atın 97 Böyle

ona bir tuzak kurmak istediler, biz de tuttuk kendilerini daha alçak düşürdük 98 Bir de dedi ki: ben rabbıma

gidiyorum, o bana yolunu gösterir 99 Rabbım! bana salihînden ihsan buyur 100 Biz de ona uslu bir oğul

müjdeledik 101 Vakta ki yanında koşmak çağına erdi, ey yavrum! dedi ben

menamda

Sh:»4059

görüyorum ki ben seni boğazlıyorum, artık bak ne görüyorsun! ey babacığım dedi: ne emrolunuyorsan yap!

beni inşaallah sabirînden bulacaksın 102 Vaktâ ki bu suretle ikisi de teslim oldular ve onu tuttu şakağına

yıktı 103 Ve şöyle ona nida ettik: ya İbrahim! 104 Ru'yayı gerçek tasdık eyledin, biz böyle mükâfat ederiz

işte muhsinlere 105 Şübhesiz ki bu açık bir ibtilâ, kat'î bir imtihan 106 Dedik ve ona büyük bir kurbanlık fidye verdik 107 Namına da bıraktık sonrakiler içinde 108 Selâm İbrahime 109 Böyle mükâfat ederiz işte muhsinlere 110 Çünkü o bizim mü'min kullarımızdan 111 Bir de onu salihînden bir Peygamber olmak üzere İshak ile müjdeledik 112 Hem ona hem İshaka bereketler verdik * İkisinin zürriyyetinden de hem muhsin olan var hem de nefsine açık zulmeden 113

76. ﴿الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ tufan felâketi. 77. ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾ hem zürriyyetini, bâkıy kalanlar onlar kıldık - «onun üç oğlu: Sam, Ham, Yasif ve bunların zevcelerinden başka sair gemide bulunanların hepsi zürriyyet bırakmayarak vefat etti» demişlerse de biz bunu Sûrei «Hûd» da geçen «

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ

» âyetine muvafık bulmayız. Çünkü «

﴿وَمَآ اٰمَنَ مَعَهُۥٓ اِلَّا قَلِيلٌ﴾ ۰ ﴿مَنْ مَعَكَ﴾

» buyurulan kalîl olduğu zâhirdir. O halde buradaki kasır, gemidekilere değil, gark olanlara nazaran izafî olmak daha muvafıktır. Bununla beraber denebilir ki bütün gemidekilerin zürriyyetleri tağliben onun zürriyyeti hukmünde tutulmuş ve bu suretle bâkıylerin hepsi onun zürriyyeti olarak sayılmış, ona Âdemi sani denmiştir. Taberî der ki: Arab Sam

evlâdından, Sudan Ham evlâdından, Türk ve sairleri Yâsif evlâdındandır. Ebû Hayyan da Bahrde bunu naklettikten sonra şöyle kaydediyor;bir fırka da şöyle söylemiştir: Allah tealâ Hazreti Nuhun zürriyyetini ibka edip neslini uzatmıştır. Bununla beraber bütün insanlar onun neslini munhasır değildir. Ümmetler içinde ona

Sh:»4060

râci' olmıyan da vardır.» Âlûsî de Şu mütaleada bulunmuştur: sanki bu fırka, garkın umumî olduğuna kail olmıyor. Nuh aleyhisselâi küffar aleyhinde duâ etmiş, fakat ehli Arzın hepsine gönderilmemiştir. Çünkü bı'setin umumî olması ilk evvel Hatemülmürselîn sallâllahü aleyhivesellem Hazretlerinin hassasındandır. Umuma kail olup da hasrı, gark edilenlere nisbetle yapmış olması da câizdir اهـ. 78. ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ﴾ hem de âhirîn içinde, ya'ni sonrakiler geriden gelen bâkıyler içinde de kendine bıraktık - burada iki vecih vardır: birisi mef'ul, mahzuftur. Namına zikri cemîl, hüsni senâ bıraktık demektir. Bu surette 79. ﴿سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِى الْعَالَمِينَ﴾ selâm Nuha bütün âlemîn içinde - Allah tealâ tarafından bir selâm olur. Diğeri de hikâye tarikıyle bu selâmın mef'ul olmasıdır ki bu vecih daha zâhirdir. 83. ﴿وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهِيمَ﴾ ve

şübhesiz onun şîasındandır elbet te İbrahim. -

ŞÎA, bir kimsenin arkasında izince giden tarafdarları, peyrevleri demektir. İbrahim aleyhisselâm da iyman ve ıhlâs esnasında ve Allah yolunda müşriklere karşı mücahede hususunda ve şeriatinin teferruatında değilse de usulünde onun izince gitmiştir. 84. ﴿قَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ selîm kalb - ter temiz, her lekeden sâlim, Allah sevgisinde hâlis, temamen ona teslim olmuş kalb 86.

﴿اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ﴾ ifk için mi Allahdan başka ilâhlara irâde veriyorsunuz -

İFK, yalan dolan iftirâ demek ki Allahdan başka ilâh var demek yalancılıktır, iftirâdır, bühtandır. 88.

﴿فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ﴾ derken nücumda bir nazar yürüttü, yâhud bir

bakıma baktı - bundan bizce mütebadir olan ma'nâ Sûrei «En'am» da «فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا الخ٠٠٠» geçen fikir ve nazardır. Bu

surette 89. ﴿فَقَالَ اِنّى سَقِيمٌ﴾ baktı da ben hastayım dedi - kavil « لَئِنْ لَمْ يَهْدِنى رَبّى لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّآلّينَ » mealinde olur. -

Fakat müfessirîn buna şöyle ma'nâ vermişlerdir: kendileriyle beraber ıbadet teklif ettikleri için nücumda bir bakıma baktı da ahkamı nücuma bakıyormuş gibi mevkı'lerini ittisallerini gözden geçirdi, onlar müneccim oldukları için o da onlarla istidlâl ediyormuş gibi görünerek ben keyifsizim dedi, onların tekliflerinden rahatsız olduğunu kasdediyordu. Hastayım deyince: 90. ﴿فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ﴾ arkalarını dönerek başından kaçışıverdiler - hastalıktan, tâundan korkmuşlar. Bu ifâde ne kadar nüktelidir, hastayım deyince idbar, sonra darbeyi vurunca da: 94. ﴿فَاَقْبَلُوٓا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ﴾ zifaf eder gibi birbirine girerek ona ikbal eylediler - hücum ettiler ıkbal göstermeleri âdî insanların ve umumî cem'ıyyetlerin haleti ruhiyyelerini anlatır. 101. ﴿فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ bunun üzerine onu bir gulâmı halîm ile müjdeledik - bu uslu oğul İsmail aleyhisselâmdır. İshakı tebşir bundan sonra ayrıca söylenecektir. 102. ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ﴾ derken vaktâki beraberinde koşmak, ya'ni çalışmak çağına irdi, ona Allah için yapılacak bir iş, bir taat göstermek üzere ﴿قَالَ يَا بُنَىَّ اِنّىٓ اَرٰى فِى الْمَنَامِ﴾ ey yavrum! Dedi: ben düşümde görüyordum ki ﴿اَنّىٓ اَذْبَحُكَ﴾ ben seni boğazlıyorum ﴿فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى﴾ artık bak ne görürsün - ne dersin, ne reyde bulunursun. Deniliyor ki Hazreti İbrahim, bunu Zilhiccenin

sekizinci, dokuzuncu, onuncu ya'ni

Sh:»4062

Terviye Arefe, Nahir geceleri sıra ile üç gece görmüş idi اهـ. Peygamberin rü'yası vahiy, ta'birleri vahiy olduğundan Hazreti İbrahim böyle görmüş ve böyle ta'bir eylemiş ve binaenaleyh böyle vahiy almış olmakla bu, icrası vacib bir emri hakk olmuş oluyordu. Bunun üzerine onu cebren icraya kalkışmayıp evvelâ sureti icrasını müşavere etmek üzere böyle re'yini sorarak tebliğ eyledi, ki bununla ilk önce onun itaat ve inkıyad ile ecr-ü sevaba nailiyyetini te'min etmek istedi. Düşünmeli bunu söylerken ey yavrucuğum, diye hıtab eden bir babanın kalbinde ne yüksek bir şefekat hissi çarpıyor ve ona ne kadar büyük bir vazıfe aşkı, Allah muhabbeti hâkim bulunuyordu. Düşünmeli de duymalı ki bu ne büyük bir belâ, ne dehşetli bir imtihanı ilâhî idi. İşte bunun böyle bir emri ilâhî olduğunu anlıyan ve Allahın sabredenlerle beraber olduğunu bilen o halîm oğul ﴿قَالَ يَآ اَبَتِ﴾ ey babacığım! dedi ﴿افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ﴾ ne emrolunuyorsan yap ﴿سَتَجِدُنِى اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ beni inşaallah sabredenlerden bulacaksın 103. ﴿فَلَمَّآ اَسْلَمَا﴾ vaktâ ki böyle ikisi de teslim oldular - Allahın emrine teslimi

nefs eylediler. ﴿وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ﴾ Ve İbrahim, onu tuttu şakağına yıktı -

CEBÎN, şakak, ya'ni alnın yanlarıdır. Bu, Minada Sahranın yanında veya mescidine nâzır mevzı'de yâhud bu gün kurbanların kesildiği mevkı'de olmuştu diye naklediliyor. Bıçağını çekip çekmediği hakkında iki kavil vardır. Burada yalnız buyuruluyor ki şakağına yatırdı 104. ﴿وَنَادَيْنَاهُ اَنْ﴾ biz de ona şöyle nida ettik: 105. ﴿يَآ اِبْرٰهِيمُ ۝ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا﴾ ya İbrahim rü'yayı gerçekten tasdık eyledin - sıdk

Sh:»4063

ile yerine getirdin, gördüğün gibi inandın ve azm-ü sadakatle icra eyledin, çünkü « اذبح » diye görmüş « ذبحت » dememişti. Azm ve ciddiyyetle zebha teşebbüs etmekle de kalmayıp o tehakkuk etmişti. Taberî gibi ba'zı müfessirîn işbu « وَنَادَيْنَاهُ الخ » « لما » nın cevabı ve «vav» ın « وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا » kabilinden olduğuna kail olmuşlarsa da muhakkıklerin muhtarına göre vavi atf olup burada cevab, tefhıym için mahfuzdur, şöyle demektir: ve biz böyle nida edince: ne büyük bayram, ne ta'rife sığmaz neş'e ve sürr hasıl olduğunu söylemeğe hacet yok!... Şu da cevabın ta'lilidir.

﴿اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ﴾ çünkü biz böyle mükâfat ederiz muhsinlere 106.

imtihandır ki gerek İbrahimin ve gerek oğlunun « الْاِحْسَانُ اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ » mantukunca en yüksek mertebei ihsanda bulunan muhsinlerden olduklarında hiç şübheye mahal bırakmaz. Onun için onların o ihsanlarını mükâfat ile karşılayarak öyle nida ettik 107. ﴿وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ﴾ ve ona azîm bir kurbanlık ile fidye de verdik - ya'ni İbrahime oğlunun yerine kesilmek için büyük bir kurbanlık fidyei necat da verdik. Zebha mübaşeretle rü'ya tehakkuk ettirilmiş olup da « قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا » diye nida olunduktan sonra fidyenin ma'nâsı ne olabilir? Bunu en güzel iyzah eden vecih, şudur: deniliyor ki İbrahim aleyhisselâm bir oğlu olursa Allah yolunda kurban edeceğini nezreylemişti, sonra unutmuş, ru'ya bunu ıhtar eylemişti, onun için nida olunduğu zaman ru'ya tehakkuk ettirilmiş olmakla beraber nezir yerini bulmamış olduğundan bu fidye onu böyle nesıh suretiyle ikmal etmiş ve ayrıca bir ni'met olmuştur. Bundan dolayı İmamı a'zam demiştir ki: çocuğunu kurban etmeği nezr

Sh:»4064

edene bir koyun kesmek vacib olur. Acaba o azîm kurbanlık ne idi ve azameti neresinde idi? Çokları Cennetten gelme, beyaz ve iri rivayette emlah, ya'ni alaca ve a'yen; iri gözlü bir koç idi demişler ki Yehûdun

kavli de buna muvafıktır. Ba'zıları da Sebîr dağından inme bir va'l, ya'ni dağ keçisi demişlerdir.

Büyüklüğünü de ba'zıları maddî olarak iri cüsseli diye ba'zıları da ma'nevî azamet ve ehemmiyyetle tefsir eylemişlerdir. Yalnız bir Peygamber değil, belki baba ve oğul iki Peygamberin ibtilâsını ref' eyliyen ve bahusus neslinden hatemülenbiya gelecek bir Peygamberin fidyesi olan ve Cennetten gelen bir kurbanlık elbette azîm olur. Ba'zıları da demişlerdir ki azameti ondan sonra sünnet ve din olması i'tibariyledir. Ebû Bekri verrak birnesilden değil, doğrudan doğru tekvinden olması haysiyyetiyledir demiş. Fakat ıhtara hacet yoktur ki Kur'anın « بِذِبْحٍ عَظِيمٍ » ifâdesi bütün bunlardan daha şümullü ve daha azametlidir Allahü a'lem 108. ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ﴾ sonrakilerde de namına bıraktık - onu zikri cemîl ile yad eder ve sünnetini icra ile bayram yaparlar. 109. ﴿سَلَامٌ عَلٰى اِبْرٰهِيمَ﴾ selâm İbrahime 110. ﴿كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ﴾ işte muhsinlere böyle mükâfat ederiz.- Burada « انا » denilmemesi biraz evvel geçmiş olduğu için burada bir nevi' te'kid kasdedildiğine işaret olmalıdır. Evet, İbrahim muhsinlerdendir. 111. ﴿اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ çünkü o bizim mü'min kullarımızdan - yehûd bu zebîhın Hazreti İshak olduğuna kail imişler. Muhammed ibni İshak, Taberî gibi ba'zıları da buna zâhib olmuşlar, Muhiddini Arabî de fususunda buna gitmiştir. Lâkin burada şu atıf onları reddetmekte zâhirdir. Zira « فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ » üzerine atf ile buyuruluyor ki 112. ﴿وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ﴾ bir de onu İshak ile müjdeledik - belli ki bu şöyle demek oluyor: « رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ » diyen İbrahimi

Sh:»4065

o zebh kıssası zikredilen halîm oğulla müjdeledikten başka bir de İshak ile müjdeledik

﴿نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ ki salihînden bir Peygamber olmak üzere - şu âyet de bu ikisine sarf edilmek daha mülâyimdir. 113. ﴿وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ﴾ hem ona - o halîm oğula ﴿وَعَلَىٰ إِسْحَٰقَ﴾ ve hem İshaka bereketler de verdik - ya'ni ikisinin de zürriyyetlerini bereketlendirdik çoğalttık. Burada « عليه » zamirini İbrahime göndermek zürriyyet cihetiyle İshaka tekabülünü ıktiza edeceğinden yakışmaz. İshak ve zürriyyeti İbrahimin zürriyyetinden olduğu için İbrahimin İshaka mukabil zürriyyet ve bereketi ancak diğer oğlu i'tibariyle olabilir. Onun için « عليه » zamiri bu ı'tibar ile İbrahime gönderilse bile şu tesniye zamiri her halde iki oğula gönderilmek lâzım gelir ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ikisinin zürriyyetinden de - İbrahimin iki oğlunun ikisinin zürriyyetinden de, gulâmı halîm olan İsmailin zürriyyetinden de İshakın zürriyyetinden de ﴿مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ﴾ hem muhsin hem de nefsine açık zalim olan var - işbu « وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا » dan murad evlâdı İsmail ile evlâdı İshak olduğunda hiç tereddüd edilmemek ıktiza eder. Zira zamir İbrahim ile İshaka gönderildiği takdirde bile İshak zürriyyetinin mukabilinde İbrahim

zürriyyeti İshak zürriyyetinden maâda bir zürriyyet olmak lâzım gelir. Bu da ma'lûm olan evlâdı İsmaildir. Ve hattâ bu takdirde İbrahim zürriyyeti unvanının İshak evlâdından ziyade İsmail evlâdına evlâ ve ahrâ olduğuna bir işaret yapılmış olur. Hasılı: ben rabbıma gidiyorum deyip de « رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ » diye yalvaran ve o belâi mübîn ile imtihanı muvaffakıyyetle geçen İbrahime rabbı öyle selâm ve selâmetle zikri cemîl ihsan etti. Ve iki oğul müjdeliyerek onlardan zürriyyetine öyle bereket verdi ki

Sh:»4066

hâlâ ikisinin de zürriyyeti o feyz-u bereketle yaşamakta ve fakat sâlih ve muhsin değil, kimisi iyman ile mertebei ihsanda, kimisi de küfr-ü ma'sıyetle nefsine zulm etmekte. Bu suretle İbrahime verilen bu zürriyyet bereketi, Nuha verilen zürriyyet bakasına şebihtir. Ancak şunu unutmamalı ki ataların salâhı evlâdın salâhını istilzam etmez, onun için Nuhun zürriyyetinden putperestler, İbrahimin zürriyyetinden zâlimler çıkmıştır.

﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١١٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا

وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٦﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ
الْغَالِبِينَ ﴿١١٧﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٨﴾
وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٩﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى
الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٠﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢١﴾ اِنَّا
كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٢﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٢٣﴾ وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٤﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ
اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٥﴾ اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ
﴿١٢٦﴾ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٧﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٨﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٩﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ﴿﴾

Sh:»4067

﴿١٣٠﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٢﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَاِنَّ

لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٤﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِينَ
﴿١٣٥﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِى الْغَابِرِينَ ﴿١٣٦﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا
الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٧﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٨﴾
وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için Musâ ile Harûnu da minnetdâr eyledik 114 Hem kendilerini ve kavmlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık 115 Hem yardım ettik onlara da galibler onlar oldular 116 Hem kendilerine o belli kitabı verdik 117 Ve kendilerini doğru yola çıkardık 118 Sonrakiler içinde de namlarına şunu bıraktık 119 Selâm Musâ ile Haruna 120 Biz böyle mükâfat ederiz işte muhsinîne 121 Çünkü ikisi de bizim mü'min kullarımızdan 122 Şübhesiz İlyas da mürselînden 123 Zira kavmine demişti: siz Allahdan korkmaz mısınız? 124 Bir ba'le mi yalvarıyorsunuz bırakıb da o ahsenülhâlikîni 125 O rabbınız ve evvelki atalarınızın da rabbı olan Allahı? 126 O vakıt onu tekzib ettiler, şübhesiz ki onlar da ıhzâr edildiler 127 Müstesnâ Allahın ıhlâslı kulları 128 Ona da sonrakilerde şunu bıraktık 129 Selâm, ilyasîne 130 Biz böyle mükâfat ederiz işte muhsinîne 131 Çünkü o bizim mü'min kullarımızdan 132 Şübhesiz Lût da mürselînden 133 Zira kurtardık

onu ve bütün ehlini 134 kalan bir karıdan başka batanlar içinde 135 Sonra diğerlerini tedmir eyledik 136

Ve siz

Sh:»4068

elbette onlara uğrar ve üzerinden geçerseniz, sabahleyin 137 Ve geceleyin, ya akıl edip de düşünmez

misiniz 138

117. ﴿الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ﴾ Belli kitab, yâhud beyanı, ifadesi güzel kitab, ya'ni Tevrat.

123. ﴿وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ İlyas da o mürselînden - ya'ni yukarıda «

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ» buyurulduğu üzere inzar için gönderildiklerine kasem

edilen Peygamberlerden, o da Benî israîl Peygamberlerinden (İlyas ibni yasîn) ki Harun aleyhisselâmın

ahfadından denilmiş. (Sûrei «En'am» a bak) 125. ﴿بَعْلًا﴾

BA'L - bir putun ismi ki yirmi arşın boyunda altından ve dört yüzlü bir put olduğu söyleniyor. Kim bilir

konduğu kaıdesi ne kadardı, hâlâ Şamda Ba'lebek kasabası bu nam iledir. 130.

﴿سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ﴾ Selâm, İlyasîne -

İLYASÎN, İlyas demektir. Ba'zı kıraetlerde « اٰلِ يَاسِينَ » okunduğundan her iki kıraete de mutabık olmak için imlâsı « اٰلِ يَاسِينَ » suretinde yazılır.

YASÎN, İlyas aleyhisselâmın babası olmakla âli yasîn yine İlyas demek olur. Yasîn bir de Resuli Ekremin isimlerinden olduğuna göre bazıları âli Yasînden murad ümmeti Muhammed olduğunu söylemişlerdir. Her halde « سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْيَاسَ » denilmeyip « اِلْيَاسِينَ » buyurulması bir tevriyeden halî değildir. Âli yasîn kıraeti de bu tevriyede sarihtir. İmlâda « لام » vasledilmeyip de iki kıraete müsaid şekilde yazılması da bu tevriyenin bilvücuh mültezem olduğunu iş'ar eder. Şu halde demek olur ki burada «selâm İlyasa» denirken «selâm âli Muhammede» ma'nâsına bir de tevriye kasd olunarak « اٰلِ يَاسِينَ » buyurulmuş ve bundan dolayı olmalıdır ki selâm fıkraları da burada bitirilmiş, Lût ve Yunüs kıssalarında daha ziyade

« فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ » mazmununa tenbih buyurulmuştur. Bu

tevriyeye nazaran 132. ﴿اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ - İlyasa ve yasîne raci' olabilir demektir. 137. ﴿وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ﴾ - Kureyş Şama ticaretle giderlerken yolları kavmi Lûtun yerlerine uğrar.

﴿١٣٩﴾ وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤٠﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى
الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤١﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ
﴿١٤٢﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٣﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ
مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٤﴾ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهِ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿١٤٥﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٦﴾ وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ
شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٧﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ
يَزِيدُونَ ﴿١٤٨﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿١٤٩﴾
فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٥٠﴾ اَمْ خَلَقْنَا
الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥١﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ
لَيَقُولُونَ ﴿١٥٢﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٣﴾ اَصْطَفَى
الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٤﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ
﴿١٥٥﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٦﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ﴿﴾

﴿١٥٧﴾ فَاْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٨﴾ وَجَعَلُوا
بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ
﴿١٥٩﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٦٠﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦١﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦٢﴾ مَآ اَنْتُمْ
عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٣﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٤﴾ وَمَا
مِنَّآ اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ ﴿١٦٦﴾
وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٧﴾ وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٨﴾
لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦٩﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿١٧٠﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧١﴾ وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٢﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ
الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٣﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٤﴾
فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٥﴾ وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ

﴿١٧٦﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٧﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ
فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٨﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ
﴿١٧٩﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴿

Sh:»4071

﴿١٨٠﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨١﴾ وَسَلَامٌ
عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨٢﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴿

Meali Şerifi

Şübhesiz Yunüs de o mürselînden 139 Hani bir vakıt dolu gemiye kaçmıştı, kur'a çekmişti de kaydırılanlardan olmuştu 140 Derken kendisi balık yuttu melâmette idi 141 Eğer çok tesbih edenlerden olmasa idi 142 Her halde ba'solunacakları güne kadar onun karnında kalırdı 143 Hemen biz onu alana attık hasta idi 144 Ve üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik 145 Ve onu yüz bine Resul gönderdik ve hattâ artıyorlardı 146 O vakıt ona iyman ettiler de onları bir zamana kadar istifade ettirdik 147 Şimdi sor o

seninkilere: rabbına kızlar, onlara oğullar öyle mi? 148 Yoksa biz Melâikeyi dişi yaratmışız da onlar şâhid mi bulunuyorlarmış? 149 Ha!.. onlar şübhesiz ki yalancıdırlar 150 "Allah doğurdu" derler ve elbette bunlar yalancıdırlar 151 Kızları oğullara tercih mi etmiş? * Nah sizlere! nasıl hukmediyorsunuz? 153 Hiç demi düşünmezsiniz? 154 Yoksa sizin için açık bir ferman mı var? 155 O halde getirin kitabınızı sadıksanız 156 Bir de onunla Cinler beyninde bir neseb uydururlar 157 Celâlim hakkı için Cinler bilirler ki onlar ihzar olunacaklardır 158 Münezzeh sübhan o Allah onların isnad ettikleri vasıflardan 159 Lâkin Allahın ıhlâs ile secilen kulları başka 160 Çünkü siz ve taptıklarınız 161 Ona karşı kimseyi meftun edemezsiniz 162 Meğer ki Cahîme saldıran olsun 163 Bizden ise her birimiz için bir makamı ma'lûm vardır 164 Ve biz elbette biz o saf dizenleriz 165 Ve biz elbette biz o tesbih edenleriz 166 Ve gerçek avvel şöyle diyorlardır: "eğer yanımızda evvelkilerinkinden bir zikrolsa idi 167 Her halde Allahın ıhlâs ile seçilmiş kullarından

olurduk 168 Fakat şimdi ona küfrettiler, artık ileride bilecekler 169 Celâlim hakkı için risaletle gönderilen kullarımız hakkında şu kelimemiz sebkat etmiştir: 170 "Onlar elbette onlar muhakkak muzaffer olacaklardır

171 Ve elbette bizim askerlerimiz mutlak onlar galib geleceklerdir" 172 Onun için yüz çevir de onlardan bir zamana kadar 173 Gör onları: yakında görecekler 174 Ya şimdi bizim azâbımızı mı iviyorlar? 175 Amma onların sahasına indiği vakıt ne fenadır o acı haber verilenlerin sabahı!...176 Yine sen yüz çevir de onlardan bir zamana kadar 177 Gör, yakında görecekler 178 Tesbiyh o ızzetin sahibi rabbına onların vasıflarından 179 Ve selâm mürselîne 180 Ve hamd âlemlerin rabbı Allaha 181

139. ﴿وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ Şübhesiz ki Yunüs de o mürselînden - Yunüs aleyhisselâmın kıssasında Allah tealânın bir Peygamberini habsedişinin bir ifâdesi vardır. Bunun burada zikri daha ziyâde Peygambere bir tezkir olmak haysiyyetiyledir. 140.

﴿اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ hani düşün o vaktı ki Yunüs ibak suretiyle dolu gemiye kaçmıştı -

İBAK, bir kölenin Efendisinden firar etmesidir. Sûrei «Enbiya» da «

وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا» buyurulduğu üzere Yunüs aleyhisselâm öfkelenip tarafı ilâhîden izin gözlemeksizin çıkmış olduğundan ibak ta'bir buyurulmuştur. Alûsî tefsirinde der ki: Yunüs aleyhisselâm hakkında ehli kitabın kitablarında mezkûr olan şudur: Allah tealâ onu Ninüva ehalisine gidip

da'vet etmeğe me'mur eylemişti ve o vakıt Ninüva cidden büyük idi, üç gün kadar bir müddette kat'olunabilirdi, şerleri büyümüş, fesadları çoğalmış idi, işi isti'zam etti ve Tersise kaçtı, onun için Yafaya geldi, bir gemi buldu, sahibleri Tersise gitmek istiyorlardı isticar etti, ücretini verdi ve gemiye bindi, derken büyük bir fırtına koptu, dalgalar çoğaldı gemi gark olacak

Sh:»4073

hale geldi, gemiciler telâş ettiler, gemi hafiflemek için ba'zı eşyaları denize attılar, o sırada Yunüs geminin karnına inmiş uyumuş, hattâ nefesi yukarı çıkarmış, kaptan ona vardı ne uyuyorsun kalk rabbına duâ et ola ki bizi bu halden halâs eder de helâk etmez dedi ve birbirlerine gelin bu şer bize kimin sebebiyle geldi bilmek için kur'a atalım dediler, kur'a attılar Yunüse düştü, bunun üzerine: anlat bize sen ne yaptın, nereden gelip nereye gidiyorsun, hangi köyden hangi soydansın? dediler, o vakıt onlara «ha ben karayı ve denizi yaratan ilâhüssema rabbın kuluyum» dedi ve haberi anlattı, onun üzerine çok korktular ve neye öyle yaptın diye levmettiler, sonra ona «bu deniz durmak için biz sana ne yapalım» dediler, «beni denize atın durur, çünkü bu büyük fırtına benim için» dedi, adamlar gemiyi geri karaya atmağa çalıştılar, yapamadılar, nihayet Yunüsü tuttular, gemide bulunanların necatı için denize attılar, derhal deniz durdu ve Allah tealâ büyük bir

balığa da emretti onu yuttu, onun karnında üç gün üç gece kaldı,ve karnında rabbına duâ ediyor ve ona yalvarıyordu, derken Allah sübhaneh balığa emretti onu karaya bıraktı, sonra Allah azze vecell ona «kalk Ninüva var bundan evvel sana emrettiğim vechile ehalisine nida et» buyurdu, Yunüs aleyhisselâm da vardı, nida etti ve «Ninüva üç gün zarfında batacak» dedi, bunun üzerine Ninüva ricali Allah tealâya iyman ettiler, ve oruç nidâ ettiler ve hepsi eskiler giydiler, kıral haber aldı, o da tahtından indi, hullesini çıkardı, ve bir çul giydi ve kül üzerine oturdu, gerek insan ve gerek hayvan hiç biri ne yiyecek ne içecek tatmasın diye münadi çağırdıldı ve hepsi Allah tealâya sığındılar ve şer ve zulümden geçtiler. Allah tealâ da kendilerine merhamet buyurdu, azâb etmedi, etmeyince Yunüs aleyhisselâm merak etti, ilâhî işte ben bundan kaçmıştım, çünkü bilirdim sen rahîm, raûf, sabûr, tevvabsındır. Ya rab benim canımı al

artık

Sh:»4074

ölüm bana hayattan hayırlıdır dedi, ya Yunüs cidden mahzûn oldun? buyurdu, evet ya rab dedi, ve Yunüs çıktı, şehrin mukabilinde beride bir gölgelik yaptı, altına oturdu, şehirde ne olacağını gözetiyordu, Allah tealâ emretti kendisine sıkıntısından gölge olmak için başı ucunda bir kabak çıktı, o kabakla ferahlandı

büyük bir ferah duydu, yine Allah tealâ bir kurda emreyledi kabağı vurdu kuruttu, sonra sıcak bir semum rüzgârı esdi, Güneş de Yunüs aleyhisselâmın başına aksetti, iş ağırlaştı. Ölüm hoşlanılacak hale geldi, o vakıt rab: ya Yunüs kabağa cidden acıdınmı? buyurdu, cidden acıdım ya rab dedi, Allah sübhanehü de «ya sen o hiç üzerine yorulmadığın bakıb büyütmediğin, belki bir gecede bitip bir gecede helâk olan kabağa acırsın da ben o içinden on iki tepeden fazla insan sakin olan ve sağını solunu bilmez bir kavim ve bir çok hayvanat bulunan o büyük Ninüva şehrine merhamet etmezmiyim? buyurdu اهـ. Âlûsî bunu naklettikten sonra bunda hakka muhalif noktalar bulunmakla beraber ıttıla' hasıl olmak için nakleyledim diyor. Onun için bu kıssaları okurken Kur'anın ifâdesindeki nezahete ve inceliklere dikkat ederek okumalıdır. Orada Yunüs aleyhisselâmı kavminin iymanından sonra azâb etmedi diye balığın karnındakinden ziyade vicdan azâbına düşmüş ve başında kabak da ondan sonra bitmiş gösteriyor, halbuki Kur'an sûrei Enbiyada: «

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِى الْمُؤْمِنِينَ» diye

onun gamdan kurtarıldığını anlattığı gibi burada da alana atılışını ve kabağının bitirilmesini balığın karnında hasta olarak çıkarılması akıbinde olarak anlatmış ve kıssanın sonunu da kavminin iymaniyle istifâdeleri gibi bir husni akıbetle bağlamıştır. Sûrei Yunüste «

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ؕ لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ

اِلٰى حِينٍ » buyurulduğu üzere böyle iymanı yeis halinde halâs yalnız kavmi Yunüse nasîb olmuştur.

Azâb iyman etmediklerinden dolayı mev'ud olduğu için kavmi iyman ettikten sonra

azâb

Sh:»4075

etmedi diye bir Peygamberin gûya yalancı çıkmış olup da ölsem bundan iyi idi diye mahzûn olmasında

ma'nâ yoktur. Bu huzün belki bidayetinde kızıp kaçtığı zaman olmuş olabilir. Hulâsa buyuruluyor ki: hani o

dolu kemiye kaçmıştı 141. ﴿فَسَاهَمَ﴾ da sehim, kur'a atışmıştı

﴿فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ kaydırılanlardan olmuştu - ya'ni kur'ada mağlûb olmuş,

gemiden atılmıştı, burada kendi kendini attı diye bir söz varsa da « مُدْحَضِينَ » ta'birinin zâhirine

muvafık değildir. Kendini atmış değil de kendi rızasiyle atılmış olabilir. 142.

﴿فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ﴾ Derhal balık onu lokma etti, ya'ni yuttu ﴿وَهُوَ مُلِيمٌ﴾

melâmette idi, kendini levm ediyordu, peşiman oluyordu 143.

﴿فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ﴾ eğer o çok tesbih edenlerden olmasa idi -

öteden beri Allahı tesbih ile çok zikr ederdi, bu zulûmatta da «

لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ » diye nida

ediyordu. Fakat sâde şimdi değil, öteden beri çok tesbih edenlerden olmasa idi 144.

﴿لَلَبِثَ فِى بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ ba's olunacakları güne kadar elbette onun karnında kalırdı - lâkin kalmadı 145. ﴿فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَآءِ﴾ hemen biz onu alana, açık, boş bir sâhaya fırlattık ﴿وَهُوَ سَقِيمٌ﴾ o halde ki hasta idi, fırlattık 146.

﴿وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ﴾ ve üzerine yaktîn, ya'ni bal kabağı cinsinden bir ağaç bitirdik - gövdesiz , çabuk biter, çok çatallanır uzar ve yaprakları büyük olduğundan gölgeliğe kabiliyyetli bir ağaç, sâkı olmadığı halde buna ağaç denilmesi çatallanıp yükselebilmesi ı'tibariyledir. Demek ki başında bu kabağın bitmesi çıktığı sırada hasta halinde bir siper olmak için idi. Bunun basît bir teşkilâta işaret olması da melhuzdur. 147. ﴿وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ﴾

ve

onu, ya'ni Yunüsü yüz bine gönderdik - ya'ni kaçtığı yere tekrar gönderildi ki yüz bin nüfusa baliğ oluyordu ﴿اَوْ يَزِيدُونَ﴾ hattâ artıyorlardı - ya'ni pek çok değillerse de az da değillerdi, artmağa da müsteıd idiler, bu ta'bir iki irsal arasında tezayüd bile vakı' olduğuna işarettir. 148.

﴿فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ﴾ bunun üzerine iyman ettiler de biz de onları bir

zamana kadar yaşattık - iymanı yeis faide vermezken bu suretle kavmi Yunüse verdi. 149.

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ﴾ - Bu « فَا » bir fezlekedir, ya'ni yukarıdaki «

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ

» emrinden buraya kadar tafsıl olunan kıssaları bir telhıs ederek demek olur ki şimdi bunlara atfı nazar ve nihayet Yunüs kıssasını da teemmül eyledikten sonra Peygamberliğin müşkilâtından kaçınmıyarak ya Muhammed! sen yine müşriklere sor: susturmak için de:

﴿اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ﴾ rabbına kızlar. Onlara oğullar öyle mi? - Bu ne biçim taksim? Cüheyne Benî seleme, Huzâa Benî melîh gibi Arab müşrikleri Melekler Allahın kızlarıdır diyorlardı, halbuki kendilerinin kız evlâdları olsa istemiyorlardı, bir de meleklere kız demekle onlarda şiddet tasavvur etmiyorlardı, Sûrenin başında onların tasvir olunan şiddetlerini duyurmak için « فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا » buyurulduğu gibi burada da akıdelerini ibtal için zecir buyuruluyor. Buna karşı i'tizar makamında murad dişi mahlûkları demektir diyecek olurlarsa buyuruluyor ki

150. ﴿اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ﴾ yoksa biz Melâikeyi dişi olarak yaratmışız da onlar şâhidler mi imiş? - 151. ﴿اَلَآ الخ...﴾ ha bak - bu yukarıki «sor» emrinde dahil olmıyarak doğrudan doğru tarafı ilâhîden yalancılıklarını i'lan ile mezheblerini ibtal ve

tenakuz gibi açık yalan olduğu ma'lûm olan şeylere şehadet etmeğe kalkışınların şehadetleri mesmu' olamıyacağını ıhtar eder. 158. ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا﴾ bir de Allah ile Cinler beyninde bir neseb uydurdular.- Bu cümle « لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللّٰهُ » kavli üzerine ma'tuftur. Hıtabdan yine bu suretle gıyaba geçilmesi sözlerinin şenaatinden dolayı hıtaba kabiliyyetleri olmadığını bir ıhtardır. Ya'ni iftiralarından bütün Cinlerle Allah arasında bir neseb, ülûhiyyette iştiraki ifâde edecek vechile bir münasebet, bir ortaklık uydurmağa kadar gittiler. Burada Cin, Meleklere dahi şamil olan eamm ma'nâya alel'umum gizli mahlûklar, maba'dettabiî kuvvetler, bütün ruhanîler demektir. Mecûsî mezheblerinde olduğu üzere Şeytan, Allahın kardeşidir, Melekler Allahın kızlarıdır dedikleri gibi bir takımları da ruhanîlerin, Cinlerin, Meleklerin Allaha münasebeti yakınlığı vardır. Biz onların vesatati olmaksızın Allaha yaklaşamayız, Allah yanında şefi'lerimiz olmak için biz onlara ıbadet etmekteyiz diyor, şirk koşuyor, biri şer yapar, biri hayır diyorlardı. Sûrei «En'am» da « ﴿وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ﴾ . ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ﴾ » âyetlerinin tefsirinde buraya dair tafsılât geçmişti

bak. ﴿وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ﴾ halbuki o neseb isnad ettikleri ruhanîler alel'husus Melâike bilir, şehadet ederler ki ﴿اِنَّهُمْ﴾ her halde onlar: o iftirayı uyduran yalancılar ﴿لَمُحْضَرُونَ﴾ muhakkak ıhzar olunacaklar - yakalanıp Cehenneme tıkılacaklardır. 159. ﴿سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ Allah, onların isnad ettikleri vasıflardan münezzeh sübhandır. - Bilirler, böyle tesbih ile tenzih ederler. Meleklerin tesbihinde şübhe olmadığı gibi « خَلَقْتَنِى مِنْ نَارٍ » diye mahlûkıyyetini ı'tiraf eden İblîs bile

Sh:»4078

müşriklerin isnad eyledikleri şirk vasıflarından Allahı tenzih eder, « اِنِّى بَرِىٓءٌ مِنْكُمْ » der 160. ﴿اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ lâkin Allahın ıhlâs ile seçilen kolları başka - onlar öyle isnadda bulunmazlar ve onun için azâba da ıhzar olunmazlar. 161. ﴿فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ﴾ Çünkü siz ve o taptıklarınız - putlarınız ve Şeytanlarınız 162. ﴿مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ﴾ Allaha karşı meftun edemezsiniz 163. ﴿اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ﴾ ancak Cehenneme yaslanacak olanı aldatırsınız - onun için Allahın ıhlâs ile seçilen kullarını bozamazsınız. Şu da o bilen Cinlerin, ya'ni Melâikenin sözlerindendir. 164. ﴿وَمَا مِنَّآ﴾ Bizden ise başka değil ﴿اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ﴾ ancak ona ma'lûm bir makam vardır. - Ya'ni her birimizin Allah

tealâya ubudiyyet için durduğumuz ma'lûm bir makamı, muayyen bir haddi vardır ki onu geçemeyiz 165.

﴿وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ﴾ ve biz elbette biz şübhesiz o saf dizenleriz «

«وَالصَّآفَّاتِ صَفًّا» 166. ﴿وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾ ve biz her halde biz o

tesbih edenleriz - ya'ni Allah tealâyı şanı sübhanîsine lâyık olmıyan evsaftan tenzih ederiz - binaenaleyh

veled, neseb gibi isnadları kat'iyyen reddederiz. 167. ﴿وَاِنْ﴾ « انّ » nin muhaffefidir. Ya'ni ve

gerçek ﴿كَانُوا لَيَقُولُونَ﴾ kat'iyyetle diyorlardı ki 168.

﴿لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ﴾ bizim ındimizde evvelkilerinkinden bir zikr

olsa idi - onlarınki gibi Allah tarafından indirilme bir kitab, fikirler açıp ıbret dersi veren ilâhî bir kitab olsa idi

169. ﴿لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ Allahın ıhlâs ile seçilen

kulları olurduk - Kureyş böyle demişlerdi 170. ﴿فَكَفَرُوا بِهِ﴾ fakat olunca ona küfrettiler - ıhlâs

ile sarılmak şöyle dursun küfrettiler, zikirlerin en güzeli olan Kur'an nâzil olunca nankörlük edip tanımak

istemediler ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ artık ilerde bilecekler - küfürlerinin akıbeti neye varacağını

görecekler, çünkü va'di ilâhî şöyledir: 171.

﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ﴾ celâlim hakkı için mürselîn

kullarımız hakkın da ezelde şu kelimemiz sebk etmiştir: 172. ﴿اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ﴾ elbette onlar muhakkak mensur olacaklardır onlar - önünde olmazsa sonunda yardım onlara olacaktır. 173. ﴿وَاِنَّ جُنْدَنَا﴾ Ve elbette bizim askerlerimiz - o mürselîne yardım edecek, onun ensarı olacak olan hakk orduları ﴿لَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ muhakkak onlar galib olacaklardır. - Peygamberlerin hikmeti irsalleri akıbet tehakkuk edecek, da'vaları zaferi kazanacaktır. Burada bu kelimei ilâhiyye Peygambere va'd ve muhaliflerine vaîd sıyakındadır. Bu va'd-ü vaîd tekrar buyurulduktan sonra bu Sûrei celîle de şu âyetle hatm olunuyor: 180. ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ tesbih, o ızzetin sahibi olan rabbın sübhane onların isnad ettikleri vasıflardan - ya'ni seni terbiye edip risaletle gönderen ve o kat'î nusrat ve galebeyi va'd buyurmuş olup va'dinde hulf etmesine veya kuvvet-ü kudretine karşı gelinmesine ihtimal bulunmıyan sahib ızzet rabbın sübhane o müşriklerin, kâfirlerin isnad eyledikleri eksik vasıflardan tenzih 181. ﴿وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ﴾ bir de selâm, o mürselîne - mensurıyyetleri ezelde mukadder olan sana ve yukarıda bir kısmının isimleri geçmiş olan bütün Peygamberlere, bütün bu

ni'metlerden dolayı 182. ﴿وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ hamd de Allaha rabbül'âlemine - bu âyet de pek cem'iyyetli olan âyetlerdendir. İbni Ebi hâtimin Şa'bîden tahric eylediği bir hadîste Resulullah sallallahü aleyhi vesellem buyurmuştur ki: her kimi kıyamet günü ecirden tam ölçekle ölçmek mesrur edecekse meclisinin Âhirinde kalkacağı sıra desin:

«

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»